

POREMEĆAJ KAO ELEMENT BIĆA KAZNENOG DJELA ČEDOMORSTVA

Grozdanić, Velinka; Karlavaris Bremer, Ute

Source / Izvornik: **Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 1996, 17, 293 - 302**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:118:606368>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-10**

PRAVI

Pravni fakultet Faculty of Law

Sveučilište u Rijeci
University of Rijeka

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Law](#)
[- Repository University of Rijeka, Faculty of Law](#)

uniri DIGITALNA
KNJIŽNICA

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

UDK: 34 + 3

ISSN 1330-349x

ZBORNİK
PRAVNOG
FAKULTETA
SVEUČILIŠTA
U RIJECI

VOLUMEN 17

BROJ 2

Zb. Prav. fak. Sveuč. Rij. (1991) v. 17,
Br. 2, str. XII+233-482, Rijeka, 1996.

ZBORNİK PRAVNOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA
U RIJECI

ISSN 1330-349x

ZBORNİK
PRAVNOG
FAKULTETA
SVEUČILIŠTA
U RIJECI

VOLUMEN 17 BROJ 2

RIJEKA, 1996.

ZBORNIK PRAVNOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U RIJECI

COLLECTED PAPERS OF THE LAW FACULTY OF THE UNIVERSITY OF RIJEKA

RECUEIL DES TRAVAUX DE LA FACULTÉ DE DROIT DE L'UNIVERSITÉ DE RIJEKA

RACOLTA DI SCRITTI DELLA FACOLTÀ DI GIURISPRUDENZA DELL'UNIVERSITÀ DI RIJEKA

GESAMMELTE SCHRIFTEN DER RECHTSWISSENSCHAFTLICHEN FAKULTÄT DER UNIVERSITÄT IN RIJEKA

Nakladnik/Publisher: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Hahlić 6, Rijeka

Glavna urednica/Editor-in-Chief: doc. dr. sc. Velinka Grozdanić

Uredništvo/Editorial Board: prof. dr. sc. Mladen Montana, prof. dr. sc. Petar Simonetti, prof. dr. sc. Dragutin Ledić, prof. dr. sc. Berislav Pavišić, doc. dr. sc. Velinka Grozdanić, doc. dr. sc. Robert Blažević, Sandra Laleta

Međunarodni savjetodavni odbor/International Advisory Board: akademik dr. h. c. Lujo Margetić (Rijeka/HR), prof. dr. sc. Ljubo Bavcon (Ljubljana/SLO), prof. dr. sc. Umberto Leanza (Rim/I), prof. dr. sc. dr. h. c. Marcus Lutter (Bonn/D) prof. dr. sc. R. Eugene Harper (Charleston/USA), prof. dr. sc. Šime Ivanjko (Maribor/SLO), prof. dr. sc. Giorgio Spangher (Trieste/I)

Lektorica/Lector: Dušanka Starčević, prof.

Prijevod/Translations: doc. dr. sc. Ute Karlavaris Bremer (za njemački) / dr. sc. Gordana Stanković (za engleski)

Adresa uredništva/Address of the Editorial Board: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Hahlić 6, Rijeka, Hrvatska, fax: (051) 227-058, 226-689

e-mail: ZBORNIK@LAW.PRAVRI.HR

www: <http://law.pravri.hr>

Časopis izlazi dvaput godišnje

Naklada: 500 primjeraka

Kompjuterska priprema/Layout: Graftrade Žagar - Opatija

Tisak/Print: Graftrade Žagar - Opatija

Članci objavljeni u časopisu referiraju se za *Index to Foreign Legal Periodicals*, Berkeley, California, USA, *Current Legal Theory*, Tilburg, Netherlands i *Recht in Ost und West*, Berlin, Deutschland.

Časopis je objavljen uz financijsku potporu Ministarstva znanosti i tehnologije Republike Hrvatske i Županije primorsko-goranske.

SADRŽAJ

I. Članci:

Lujó MARGETIĆ, GLI INIZI DELL'ORDINAMENTO STATUTARIO A ARBE (izvorni znanstveni članak)	233
Marcus LUTTER, EUROPÄISCHES UNTERNEHMENSRECHT (izvorni znanstveni članak)	243
R. Eugene HARPER, GUNS AND MILITIAS: SOME THOUGHTS ON THE SECOND AMENDMENT TO THE U.S. CONSTITUTION (izvorni znanstveni članak)	261
Antun JURMAN, POLITIKA FORMIRANJA OPTIMALNE STRUKTURE PLASMANA HRVATSKIH BANAKA (izvorni znanstveni članak)	279
Velinka GROZDANIĆ, Ute KARLAVARIS-BREMER, POREMEĆAJ KAO ELEMENT BIĆA KAZNENOG DJELA ČEDOMORSTVA (izvorni znanstveni članak)	293
Miomir MATULOVIĆ, Alen BOŠKOVIĆ, PROTECTION OF HUMAN RIGHTS AND MINORITY RIGHTS IN CROATIA (izvorni znanstveni članak)	303
Paolo PITTARO, LA NUOVA DISCIPLINA ITALIANA DELL'USURA (prethodno priopćenje)	329
Vesna CRNIĆ-GROTIĆ, MEĐUNARODNI ZLOČIN I KAZNA (pregledni članak)	339
Marinko UČUR, RADNOPRAVNI STATUS RIBARA (pregledni članak)	365
Nada VUKOBRAT-BODIROGA, OSNOVNI POREDAK EUROPSKE UNIJE - OTVORENA USTAVNO-TEORIJSKA PITANJA (pregledni članak)	387
Christoph WEBER, DIE SOZIALE DIMENSION DES BINNENMARKTS AUS SICHT DES DEUTSCHEN ARBEITSRECHTS (pregledni članak)	395

VI

Dragutin LEDIĆ,
DAS KROATISCHE ZIVIL- UND HANDELSRECHT - GESCHICHTE,
BESTANDSAUFNAHME UND ENTWICKLUNGSPERSPEKTIVEN
(izlaganje sa znanstvenog skupa)..... 415

II. Bibliografija:

Dario ĐERĐA, Budislav VUKAS,
NOVE KNJIGE I ČASOPISI U KNJIŽNICI PRAVNOG FAKULTETA,
POKLON "THE SCHOOL OF LAW OF THE CASE WESTERN
RESERVE UNIVERSITY" CLEVELAND, OHIO, U.S.A. 429

III. Osvrti:

Vinko HLAČA,
RIJEČKI DOPRINOS POMORSKOM PRAVU HRVATSKE 441

IV. Prikazi:

Božidar LATKOVIĆ,
ESTATUTO DE POLJICA, CODIFICACIÓN MEDIEVAL DEL
PRINCIPADO CROATA DE POLJICA (Traducción y Comentario)
(Lujó Margetić)..... 453

Ivo BORKOVIĆ,
NOMOTEHNIKA (Marinko Đ. Učur) 453

Robert BLAŽEVIĆ,
POLITIČKI PORETCI I LEGITIMITET (Duško Lozina) 456

Zoran PAVLOVIĆ,
PSIHOLOŠKE PRAVICE OTROKA. OTROKOVE PRAVICE
ONSTRAN PRAVNEGA VARSTVA (Hajrija Sijerčić-Čolić) 458

Philip Raoul TETU,
PROBABLE CAUSE - BETWEEN THE POLICE OFFICER
AND THE MAGISTRATE (Sandra Fabijanić) 462

V. Fakultetska kronika 471

POREMEĆAJ KAO ELEMENT BIĆA KAZNENOG DJELA ČEDOMORSTVA

Dr. sc. Velinka Grozdanić, docent
Dr. sc. Ute Karlavaris Bremer, docent
Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci

UDK: 343.62/343.96
UR: 10. travnja 1996.
Izvorni znanstveni članak

U većini suvremenih zemalja ubojstvo djeteta od strane majke za vrijeme ili kratko vrijeme nakon poroda smatra se privilegiranim ubojstvom i kažnjava se blaže od drugih ubojstava izvršenih s umišljajem. Iako su motivi za blaže kažnjavanje ovog djela vrlo različiti, prevladavaju zakonska rješenja koja privilegij čedomorstva temelje na poremećaju majke roditelje, kao posebnom psihičkom stanju izazvanom porođajem. Takvo rješenje postoji i u Kaznenom zakonu Republike Hrvatske, pa se u tekstu analiziraju zakonske odredbe i njihova primjena u sudskoj praksi te daju konkretni prijedlozi de lege ferenda.

Ključne riječi: čedomorstvo, poremećaj izazvan porodom.

1. Uvod

Pozornost javnosti, a povremeno i interes znanosti, žene u velikoj mjeri pobuđuju u situacijama kad se u odnosu na njih vrijeđaju moralni principi ili, još više, kada one povrijeđuju društvene norme koje s aspekta moralnosti determiniraju njihovu ulogu u društvu.

Najizraženiji primjer odstupanja od namijenjene uloge, i to ne samo društvene nego i biološke, nalazimo pri kaznenom djelu čedomorstva.

Čedomorstvo kao pojam koji podrazumijeva ubijanje tek rođenog djeteta od strane majke poznat je od davnina. Kroz različite periode razvoja ljudskog društva ovo se ponašanje različito tretiralo, ovisno prije svega o odnosu društva prema vlastitim potrebama za svojim obnavljanjem, a tek poslije toga, i u mnogo manjoj mjeri, i o uvažavanju žene kao samostalnog i odgovornog bića.

Tako već i letimičan pogled kroz povijest kaznenog prava pokazuje raspon od izrazito strogog kažnjavanja čedomorki u srednjem vijeku (npr. Constitutio Criminalis Carolina iz 1532. g. - zakopavanje, nabijanje na kolac, davljenje u vodi itd.) do njihova privilegiranog položaja (zatvorske kazne blaže nego za obično ubojstvo) u kaznenim zakonicima 19. i 20. stoljeća.¹

¹Više o povijesti čedomorstva Radbruch, G., Gwinner, H.: Geschichte des Verbrechens, Stuttgart, 1951., str. 224.; Wächtershauser, W.: Das Verbrechen des Kindsmords im Zeitalter der Aufklärung in der Reihe "Quellen und Forschungen zur Strafrechtsgeschichte", Bd. 3, Berlin 1973.; Balke, B.: Frauen toten einsam, Berlin, 1994., str. 62-72.; Pertile, A.: Storia del Diritto Italiano, Bologna, str. 584-591.

Danas se u većini suvremenih zemalja ubojstvo djeteta od strane majke za ili kratko vrijeme nakon poroda smatra privilegiranim ubojstvom i kažnjava se blaže od drugih ubojstava izvršenih s umišljajem.²

2. Komparativni pregled zakonskih rješenja

Iako je, dakle, čedomorstvo danas privilegirano ubojstvo, motivi zakonodavca za blaže tretiranje ovog djela vrlo su različiti. Tako npr. motiv "čuvanja časti", koji blaže kažnjavanje kaznenog djela čedomorstva opravdava sramotom i povredom časti majke, i danas je prisutan u kaznenim zakonima Španjolske, Portugala, Argentine, Čilea.³ U ovu skupinu treba pribrojiti i ona zakonska rješenja koja privilegij blažeg kažnjavanja ograničavaju samo na slučajeve ubojstva izvanbračnog djeteta od strane majke. Najizrazitiji primjer takvog zakonskog rješenja nalazimo u Kaznenom zakoniku Njemačke: "Majka koja ubije svoje vanbračno dijete za vrijeme ili odmah nakon porođaja kažnjava se lišenjem slobode ne ispod tri godine" (čl. 217). Iako drugačije formuliran, motiv čuvanja časti nalazimo i u Kaznenom zakoniku Nizozemske: "Majka koja u strahu otkrivanja porođaja, bilo u toku porođaja ili kratko iza toga, namjerno ubije dijete biti će kao krivac osuđena na kaznu zatvora u trajanju do 6 godina" (čl. 290). Bez obzira na različite formulacije ovih kaznenih djela, koje dovode i do vrlo različite primjene kažnjavanja čedomorki u praksi, svima je njima zajednička postavka čuvanje časti kao isključiv motiv izvršenja čedomorstva. Drugim riječima, pod pritiskom moralnih normi društvene zajednice i nastojanja izbjegavanja "sramne" stigmatizacije izvanbračnog poroda, majka ubija vlastito dijete samo s jednom namjerom - uništavanja tragova svoga "grijeha".

Nema nikakve sumnje da je motiv "čuvanja časti" u današnjim uvjetima (izjednačavanje bračne i izvanbračne djece, favoriziranja samohranih majki itd.) zastarjeli i odavno prevladani kulturni, moralni i društveni model. Stoga su mnogobrojnija ona zakonska rješenja koja privilegij čedomorstva temelje na poremećaju majke-rodilje, kao posebnom psihičkom stanju izazvanom porođajem.⁴ Time se uzroci čedomorstva prenose na biološko područje i središnje značenje zakonske definicije čedomorstva dobiva riječ "poremećaj". Ovakvo rješenje nalazimo u kaznenom zakonodavstvu Švicarske, Engleske, Danske, Norveške, Austrije itd. Budući da takvo rješenje postoji i u Kaznenom zakonu Republike Hrvatske, na njemu se valja duže zadržati.

²U nekim zemljama i danas ubojstvo od strane majke tek rođenog djeteta ne predstavlja poseban delikt već podliježe općim odredbama o lišenju života - npr. u Japanu, Rusiji, Mađarskoj.

³Izrazit primjer ove skupine je talijanski Codice Rocco iz 1930. g., koji je u čl. 578. sadržavao kazneno djelo - Čedomorstvo iz razloga časti: "Tko god prouzroči smrt novorođenčeta odmah nakon porođaja ili fetusa za vrijeme poroda da bi spasio svoju čast ili onu bliskog srodnika kaznit će se kaznom zatvora od 3 do 10 godina." 1981. g ovaj je zakonski članak zamijenjen kaznenim djelom čedomorstva u stanju materijalne i moralne napuštenosti. Više o čedomorstvu u talijanskom pravu Ambrosetti, E. M.: *L'infanticidio e la legge penale*, Cedam, Padova, 1992. g. i Gerin, C.: *Medicina legale e delle assicurazioni*, vol. 3, 1969-1970., str. 426-444.

⁴Jedna od najširih definicija čedomorstva iz ove skupine nalazi se u Kazenskom zakoniku Republike Slovenije, po kojoj privilegij čedomorstva pripada svakoj majci koja za vrijeme porođaja ili nakon njega, dok je još pod njegovim utjecajem ubije dijete (čl. 130).

3. Čedomorstvo u kaznenom zakonodavstvu Republike Hrvatske

U Kaznenom zakonu Republike Hrvatske čedomorstvo predstavlja privilegirani delikt ubojstva za koji je zapriječena kazna zatvora od 3 mjeseca do 3 godine (za obično ubojstvo propisana je kazna zatvora najmanje 5 godina). Prema zakonskoj formulaciji ovo djelo čini majka koja umišljajno lišava života svoje dijete za vrijeme porođaja ili neposredno nakon njega dok traje poremećaj što ga je kod nje izazvao porod (čl. 36 st.1 KZH).

Privilegiranoost ovog kaznenog djela temelji se, dakle, na poremećaju kojeg izaziva porođaj, a pod utjecajem kojeg majka ubija svoje tek rođeno dijete. Drugim riječima, ako poremećaj nije postojao, radi se o kaznenom djelu ubojstva. To znači da se u svakom konkretnom slučaju psihijatrijskim vještačenjem treba utvrditi postojanje poremećaja, jer upravo od utvrđivanja te činjenice ovisi kvalifikacija djela kao ubojstvo ili čedomorstvo. Stoga nisu prihvatljiva stajališta koja poremećaj za vrijeme porođaja ili neposredno iza njega smatraju neoborivom zakonskom presumpcijom, pa ga kao takvog ne treba utvrđivati.⁵ U prilog navedenoga govori već i samo gramatičko tumačenje zakonske odredbe čedomorstva. Naime, da je zakonodavac pretpostavljao poremećaj kod svakog poroda koji je rezultirao ubojstvom djeteta, ne bi bilo potrebe da se riječ poremećaj uopće unosi u zakonsku definiciju bića kaznenog djela čedomorstva. Pored toga zakon ne govori o poremećaju što ga "izaziva" porođaj, već o poremećaju što ga je u majke "izazvao" porođaj. Dakle, nije riječ o notornoj činjenici karakterističnoj za sve slučajeve, već o iznimnoj situaciji do koje porod može dovesti.

3.1. Porođajni i postporođajni psihički poremećaj

Budući da je "poremećaj" konstitutivni element bića kaznenog djela čedomorstva, čije postojanje i utjecaj u svakom konkretnom slučaju treba utvrditi, nužno je osvrnuti se na stavove pravnika i psihijatara o ovoj kategoriji. Tim više što ni sam zakonodavac ne definira ovaj pojam, ostavljajući mogućnost različitim tumačenjima. Stoga ne iznenađuju međusobno vrlo različiti stavovi pravnika o poremećaju izazvanom porođajem. I dok se po nekima radi o psihičkom poremećaju koji redovito nastaje pri porođaju⁶, drugi navode da porođaj nije nikakvo bolesno stanje, već predvidiv, poznat fiziološki proces ili stanje, često burnog tijeka, s mogućim psihičkim teškoćama povezanim s mnogim tegobama i strahovima vezanim, kako za ishod porođaja, za novorođenče, tako i za samu rodilju a što može dovesti do neke prolazne smanjene uračunljivosti.⁷

Mnogo su relevantnija, pa prema tome i interesantnija stajališta medicinara o poremećaju rodilje. U sudskopsihijatrijskoj literaturi tako se navodi da nozološku cjelinu "poremećaj koji je izazvao porođaj" medicina uopće ne

⁵Stav o presumpciji poremećaja nalazimo kod Frank, S.: Kazneno pravo II posebni dio, I svezak Osnovi diobe posebnog dijela i zločini protiv života i tijela, Zagreb, 1934. g.; Kandić-Popović, Z.: Osnovi krivičnog prava, opšti i poseban deo, Beograd, 1986. g, str. 218; Atanacković, D.: Krivično pravo posebni deo, Beograd, 1981. str. 148 - presumpciju poremećaja ograničava samo na situacije ubojstva djece za vrijeme porođaja, a ne i nakon njega.

⁶Npr. Lazarević, Lj.: Krivično pravo posebni deo, Beograd, 1981., str. 176.

⁷Tako npr. Bačić, F.-Šeparović, Z.: Krivično pravo posebni dio, Zagreb, 1992. g. str. 58; Šeparović, Z.: Granice rizika, Zagreb 1985. g., str. 141.

poznaje. Pogotovo ne u psihijatrijskom smislu. U psihijatrijskoj literaturi nigdje se ne može naći tvrdnja, opis ili postavka da normalan fiziološki porođaj dovodi do takvih psihičkih promjena koje bi direktno ili po analogiji mogle biti svrstane u neku od poznatih ili priznatih kliničkih, odnosno psihopatoloških kategorija.⁸ Akt porođaja sam po sebi ne dovodi do takvih poremećaja zbog kojih bi majka mogla izvršiti ubojstvo svoga djeteta, niti je pak porođaj sam po sebi nužan uvjet da bi se izvršilo ubojstvo djeteta.⁹

Ovi i mnogi drugi stavovi medicinara, osobito onih iz ranijih godina, potvrđuju zaključak da psihijatrija ne priznaje ženi roditelj pri normalnom kretanju stvari nikakav poseban psihički status. Što više, ističe se da i u vrlo teških, bolnih i dugotrajnih porođaja, koji mogu dovesti do fizičke i psihičke iscrpljenosti žene, rezultat može biti prolazna ravnodušnost prema svemu, pa i prema vlastitom djetetu, ali nikako ne i ubojstvo djeteta.¹⁰

Prema tome, poremećaj do kojeg dolazi uslijed samog akta rađanja u psihički zdravih roditelja, prema stajalištima predstavnika medicinskih znanosti, ne postoji. Ono što postoji, i u čemu su svi suglasni, jest porođajna psihoza. Naime, tijekom porođaja, trudnoće i dojenja mogu biti reaktivirana neka latentna duševna oboljenja. Riječ je o najtežim duševnim oboljenjima ili poremećajima koji se javljaju nekoliko dana, a često i tjedana ili mjeseci nakon porođaja, a koji u kaznenopravnom smislu dovode, u pravilu, do neuračunljivosti ili bitno smanjene uračunljivosti.¹¹

Međutim, nedvojbeno je da zakonodavac unoseći u definiciju čedomorstva riječ "poremećaj" nije pod tim pojmom obuhvaćao upravo navedene porođajne psihoze. I to ne samo zato što je poremećaj već u zakonskoj definiciji vremenski ograničio (za vrijeme porođaja ili neposredno nakon njega), već stoga što bi to bilo nepotrebno i besmisleno. Nepotrebno zato što u slučaju postojanja porođajne psihoze, koja tempore criminis može utjecati na sposobnost da roditelj shvaća značenja djela ili mogućnost da upravlja postupcima, dolazi do primjene odredbe o uračunljivosti (čl. 10 OKZ RH). Besmisleno zato što takav poremećaj (neuračunljivost uslijed porođajne psihoze) nije razlog za privilegiranje, pa time i blaže kažnjavanje već je to razlog za isključenje krivične odgovornosti i kažnjivosti.

Slijedom navednoga postavlja se pitanje o kakvom je to poremećaju riječ, kojeg zakon nije definirao, pravnici ga uglavnom presumiraju, a medicinari u potpunosti negiraju?

Budući da je, kako je već rečeno, riječ o temeljnoj kategoriji čije postojanje ubojstvo djeteta čini privilegiranim djelom, interesantno je pogledati kako se sudska praksa snalazi u svemu tome.

⁸Kapamadžija, B.: *Ubojstvo - psihopatologija i sudska psihijatrija*, Novi Sad, 1979. g. str. 170.

⁹Lukić, M., Pejaković, S., Josif, V.: *Pravna medicina - sudska medicina i psihopatologija*, Beograd, 1981. g., str. 238.

¹⁰Vidi npr. Mayer, M.: *Beitrage zur Psychologie des Kindersmords*, H. Gross Archiv Bd. 37., str. 368.

¹¹Više o tome Lukić, M.: *Ubistvo deteta od strane majke (II)*, Beograd, 13. maj, br. 3, 1987. g., str. 41.; Katkin, D. M.: *Postpartum psychosis, infanticide and the law*, *Crime, Law and Social Change* br. 15, 1991. g., str. 119-123.; Williamson, G. V.: *Postpartum Depression Syndrome as a Defense to Criminal Behavior*, *Journal of Family Violence*, vol. 8, No. 2, 1993. g., str. 157-159.

4. Čedomorstvo u sudskoj praksi

Za potrebe ovog rada provedeno je istraživanje presuda kaznenog djela čedomorstva u općinskim sudovima u Republici Hrvatskoj. Istraživanje je obuhvatilo ukupno 17 pravovaljanih presuda.¹² Unatoč brojčane ograničenosti uzorka, što je rezultat malog broja čedomorstva uopće u sudskoj praksi, zaključci se mogu smatrati relevantnima jer se u najvećoj mjeri podudaraju s poznatim istraživanjima provedenim u nas.¹³

Prema statističkim pokazateljima kazneno djelo čedomorstva u ukupnom kriminalitetu osuđenih punoljetnih osoba u Republici Hrvatskoj prisutno je u minimalnim brojkama. Tako je u 1988.g. bilo svega 7, u 1989.g. 5, u 1990. g. 8, u 1991. g. 2, u 1992. g. 6 i u 1993. g. 3 slučaja ovog kaznenog djela.¹⁴ Međutim, treba imati u vidu "tamnu brojku" čedomorstva, za koju je realno pretpostaviti da nije zanemarljiva jer se djelo čini u tajnosti, a žrtve nisu u mogućnosti omesti tu tajnost. Prema tome, bez obzira na jednoznamenaste brojeve iz statističkih izvješća, nije riječ o marginalnim kriminalnim ponašanjima. Iako, s jedne strane, razvoj društvene svijesti i uopće poboljšanje položaja žene u društvu (ekonomsko osamostaljivanje, promjene stavova o ulozi žene, mogućnost legalnog pobačaja, dostupnost kontracepcijskih sredstava, širenje obrazovanja i zdravstvene kulture itd.) vodi smanjivanju broja čedomorstava, s druge strane, društvena zbilja u Hrvatskoj danas, kao posljedica ratnih događanja (siromaštvo, bijeda, izbjeglištvo, masovna silovanja u funkciji ratnih zločina) mogla bi ovu tendenciju odvesti u suprotnom smjeru.

Iz provedenog istraživanja, u kojem je najveća pozornost koncentrirana na "poremećaj" kao zakonsko obilježje bića kaznenog djela čedomorstva, proizašli su sljedeći rezultati:

a. Od ukupnog broja promatranih slučajeva za 35% (6 predmeta) nije izvršeno vještačenje da se utvrdi da li u počiniteljice djela postoji poremećaj izazvan porođajem. Drugim riječima, u trećini od svih slučajeva ovog uzorka suci su presumirali postojanje poremećaja:

Tako, npr. u obrazloženju presude Općinskog suda u Zagrebu Ko-3092/86 navodi se: "Kako okrivljena nije ranije bila na liječenju kod neuropsihijatra, niti je uzimala terapiju sud i nije smatrao potrebnim da provede psihijatrijsko vještačenje". Ne samo što se nije upuštao u psihijatrijsko vještačenje počiniteljice, sud se nije potrudio ni da sazna razloge zbog kojih je u ovom slučaju uopće došlo do kaznenog djela, iako se radilo o potpuno atipičnoj situaciji. Naime, počiniteljica je udana, majka već jednog djeteta, i ona i suprug su drugo dijete željeli i očekivali, pa je pitanje motivacije za čedomorstvo u ovom slučaju ostalo

¹²Presude se odnose na vremenski period od 1985. g. do 1993. g. i iz mjesne nadležnosti su sljedećih sudova: Općinski sud Čakovec (4), Općinski sud Karlovac (2), Općinski sud Požega (2), Općinski sud Rijeka (5), Općinski sud Varaždin (2), Općinski sud Vinkovci (1), Općinski sud Osijek (1).

¹³Singer, M., Todorović, M. Lj., Poldrugač, Z.: *Kriminalitet na štetu maloljetnika*, Zagreb, 1985., str. 7-19.; Cajner, I.: *Opseg, kretanje i neka obilježja izvršenja i otkrivanja kaznenog djela čedomorstva*, *Policija i sigurnost*, br. 4/94., str. 407-420.; Singer, M.: *Kriminologija*, Zagreb, 1994. g., str. 182-187.; Cajner, I.: *Osobne i sociodemografske karakteristike počiniteljica čedomorstva*, *Kriminologija i socijalna integracija*, vol. 1/93, str. 75-89.

¹⁴Dokumentacija 932 i 933, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 1994.

potpuno nejasno. Nemotiviranost djela razlog je psihijatrijskim vještačenjima bez obzira o kojem se kaznenom djelu radi. Stoga se komentar ove presude može završiti zaključkom o neprihvatljivoj površnosti postupanja suda u navedenom slučaju.

Isti zaključak odnosi se i na presudu Općinskog suda u Čakovcu K-643/86. U ovoj presudi, za razliku od prethodne, motivacija je potpuno jasna (neudana majka, izvanbračno dijete, majka bez zaposlenja, da je ranije otkrila trudnoću, podvrgla bi se abortusu): "više je nego očigledno da se djeteta željela riješiti", ali niz pitanja ostao je sudu dvojbena i nejasan. To ga, međutim, nije spriječilo da izrekne zatvorsku kaznu u trajanju od 1 godine i 6 mjeseci obrazlažući primjerenost izrečene kazne sljedećim riječima: "Okrivljena, iako osoba relativno mlade životne dobi (29 g.) i već jednom majka nije pokazala niti trunke žaljenja zbog počinjenog djela, što pokazuje na mogućnost da uopće nije svjesna što je učinila ili pak s druge strane da je to smišljeno i namjerno počinila".

Potpuno drukčiji dojam ostavlja presuda Općinskog suda u Zagrebu Ko-1516. U njoj također, kao i u prethodne dvije, nije bilo provedeno psihijatrijsko vještačenje, ali je motivacija djela jasna (neudata, od oca djeteta napuštena, za abortus zakasnila, nezaposlena, materijalno ovisna od majke i očuha), a obrazloženje suda logično: "Ovaj sud smatra da je okrivljena u trenutku kada je počinila ovo djelo bila u izuzetnom, kako fizičkom tako i psihičkom stanju, a obzirom da ona to dijete nije željela jer ju je otac tog djeteta napustio, te je živjela u stalnom strahu od očuha i majke. Sud smatra da je okrivljena također u trenutku poroda zbog bolova bila u jednom izuzetnom psihičkom stanju u kojem je i počinila ovo djelo".

b. U 11 slučajeva iz ovog uzorka (65%) sud je proveo psihijatrijsko vještačenje na okolnost poremećaja izazvanog porođajem. U svim slučajevima, bez iznimke vještaci su se izjašnjavali o stupnju uračunljivosti počinitelja djela. Najviše je bio zastupljen zaključak o bitno smanjenoj uračunljivosti (78%, odnosno u 8 slučajeva). Neki suci su bitno smanjenu uračunljivost izjednačavali s poremećajem, te im je ona služila kao argument za kvalifikaciju djela kao privilegirano ubojstvo-čedomorstvo. Drugi, koji su polazili od presumpcije poremećaja, činjenicu bitno smanjene uračunljivosti tretirali su kao olakšavajuću okolnost za odmjeravanje kazne. U nekim slučajevima, dakle, i kada se provodilo psihijatrijsko vještačenje, bez obzira na njegov rezultat, pretpostavka postojanja poremećaja uslijed porođaja nije se dovodila u pitanje. Citati iz nekih presuda poslužiti će kao argument navedenome, a i kao dobar temelj za stvaranje dojma o sudskoj praksi postupanja u slučajevima kaznenog djela čedomorstva:

Županijski sud u Karlovcu K-9/85 izrekao je kaznu zatvora u trajanju od 1 godine i 6 mjeseci M.D., rođ.1959.g. udanoj, majci jednog maloljetnog djeteta od 3 g. (izvanbračnoga), nezaposlenoj, što je pet dana nakon porođaja, i to nakon izlaska iz bolnice, odnijela dijete u šumu, zatrpala ga u snijeg jer se s tim djetetom nije smjela vratiti kući budući da je dijete začela s drugim muškarcem, a ne čovjekom s kojim je živjela. Prema nalazu psihijatra optužena je osoba lakšeg stupnja debiliteta, sa simptomima cerebralne disfunkcije, i zbog čega tempore criminis njezine sposobnosti da shvati značenje svojih postupaka bile su bitno smanjene. Osvrćući se u obrazloženju presude na psihijatrijsko vještačenje sudac zaključuje: "U okviru svoje bitno smanjene uračunljivosti ona je postupala umišljajno, a odluku je vjerovatno donijela tih dana. Prema nalazu psihijatra, a i

prema opće poznatim medicinskim stanovištima za koje zna i sud i bez vještačenja istina je da se žena određeno vrijeme poslije porođaja nalazi u stanju psihičkog i fizičkog poremećaja. Ovi se poremećaji, dakle, pretpostavljaju sami po sebi, a u konkretnom slučaju isti su potvrđeni od strane liječnika psihijatra". Iako ovakvo obrazloženje nameće niz pitanja izdvojiti će se samo jedno - kakav je to umišljaj u trenutku postojanja poremećaja i bitno smanjene uračunljivosti, odnosno da li je uopće moguće istovremeno postojanje sva tri navedena psihička stanja kod jedne osobe? Zar namjerno lišenje života ne isključuje samo po sebi postojanje poremećaja, i obratno?

Ovo pitanje još jače dolazi do izražaja u presudi Općinskog suda u Slavonskoj Požegi K-178/86 u kojoj je okrivljena, neudana, radnica, u podstanarskoj sobi, unaprijed pripremila lonac za iskuhavanje rublja i do trećine ga napunila vodom da bi se u njega i porodila. Umišljaj je u ovom slučaju neupitan. Što se tiče postojanja poremećaja, vještak navodi: "Okrivljena nije duševno bolesna osoba, već prosječnih intelektualnih sposobnosti. Radi se o introvertiranoj osobi sa rijetkim komunikacijama i malim zahtjevima na okolinu. U vrijeme izvršenja djela bila je u afektu izazvanim porođajem koji joj je bitno onemogućavao mogućnost shvaćanja svoga djela kao i upravljanja njime". Na temelju ovog mišljenja sudac zaključuje: "prema tome, iako se poremećaj u ovakvim slučajevima pretpostavlja, sud je utvrđivao stupanj poremećaja, da bi ocijenio stupanj uračunljivosti, a što je bitno u postupku odmjerenja kazne". Unatoč tome, što je sud u ovom slučaju svjestan socijalne uvjetovanosti odluke o lišenju života djeteta, pa u obrazloženju presude spominje izvanbračnost, teškoće oko zbrinjavanja itd. (što je jedini primjer prisutnosti socijalnih elemenata u presudama iz ovog uzorka), nedvojbenosti postojanja umišljaja (planiranje i priprema izvršenja), on i dalje ponavlja da je poremećaj normalan i redovit pratilac svakog porođaja i kod svake roditelje, ostavljajući dojam da i sebe nastoji uvjeriti u postojanje nečega što je upravo u ovom slučaju, najblaže rečeno, upitno.

Kolika je potreba suda da poseže za mišljenjima o postojanju poremećaja, ili barem bitno smanjene uračunljivosti, svjedoči presuda Općinskog suda u Đakovu K-225/85, u kojoj je vještak neuropsihijatar našao da kod počiniteljice tempore criminis nije bilo poremećaja niti je pokazivala elemente duševnog rastrojstva, već, naprotiv, bila je sposobna u svojim postupcima shvatiti posljedice i značenje učinjenog djela. Liječnik ginekolog koji se najprije ogradio od mogućnosti da se izjašnjava o njezinom psihičkom stanju jer nije bio prisutan pri njenom zaprimanju na odjel, već je tek drugi dan s njom razgovarao, ipak se izjasnio da je bila u jednom nenormalnom psihičkom stanju koje je izazvao porođaj. Sud nije prihvatio mišljenje neuropsihijatra nego je prihvatio mišljenje ginekologa uz obrazloženje da je on stručniji za davanje takvog nalaza.

c. Pored toga što su se psihijatrijski vještaci izjašnjavali o stupnju uračunljivosti počiniteljica djela, poneki od njih, doista rijetko, osvrtni su se i na poremećaj izazvan porođajem. Element koji se i u tim rijetkim objašnjenjima ponavlja jest strah: "kod okrivljene u vrijeme izvršenja djela radi se o simptomu psihičkog poremećaja koji uključuje doživljaj straha, neizvjesnosti, nesigurnosti i sveopće nesprijetnosti za momentalne događaje, te se radi o psihogenom suženju svijesti čime je bitno umanjena sposobnost kod kontrole reagiranja" ili "u vrijeme kada je žena izuzetno traumatizirana samim činom rađanja, može se u konkretnom slučaju dodati i intenzivan strah kod iste zbog opasnosti i

neugodnosti situacije koja prelazi sami događaj (strah od muža koji ima pušku, a nije otac djeteta i ne zna za trudnoću), a što se bitno odrazilo na njezinu mogućnost shvaćanja djela i upravljanja postupcima”.

d. U gotovo svim slučajevima (osim jednoga ranije spomenutoga) motivacija počiniteljica jasno je izražena i u potpunosti se podudara s rezultatima i drugih istraživanja provedenih u nas.¹⁵

Najviše je zastupljen strah od reakcije okoline zbog izvanbračnog majčinstva ili začeca kao posljedice bračne nevjere, zatim teške materijalne prilike, te teške obiteljske situacije. Ovi motivi su međusobno isprepleteni pa ih se zato i ne prikazuje u postocima.

e. Od ukupnog broja razmatranih slučajeva u kojima je donesena sudska presuda, 13 počiniteljica (75%) skrivalo je svoju trudnoću, čak 16 njih (95%) rodile su same, a u 46% slučajeva (8 počiniteljica) sakrile su dijete nakon što su ga lišile života. Ovi podaci nameću sljedeći zaključak: ako je žena skrivala trudnoću, rodila sama i sakrila dijete nakon što ga je lišila života teško je govoriti o čedomorstvu pod utjecajem poremećaja izazvanog porođajem. Radnje koje su prethodile porođaju i koje su slijedile nakon njega jasno ukazuju da se radi o djelu koje je planirano i upravo na planirani način izvršeno. U najvećem broju slučajeva (80%) u plan je ulazio i abortus, koji zbog proteka vremena ili nedostatka sredstava nije obavljen. Sudski epilog u svim slučajevima ovog istraživanja rezultat je isključivo teškog zdravstvenog stanja (obilna krvarenja) uslijed kojeg su počiniteljice bile primorane zatražiti medicinsku pomoć.

5. Zaključna razmatranja

Istraživanje sudske prakse ukazalo je na površnu, neargumentiranu, konfuznu, proturječnu, pa i nezakonitu praksu postupanja sudova u slučajevima kaznenih djela čedomorstva. Ovakvo postupanje rezultat je prije svega neadekvatnog zakonskog reguliranja ovog kaznenog djela. Naime, uvodeći u definiciju čedomorstva pojam poremećaja uslijed kojeg ubojstvo tek rođenog djeteta postaje privilegiranim djelom, zakonodavac je pred suca postavio obvezu utvrđivanja te činjenice u svakom konkretnom slučaju. Međutim, utvrditi činjenicu, koja zapravo najčešće ne postoji, nije moguće, čak ni uz pomoć psihijatrijskih vještačenja. Stoga, mnogi suci nalaze izlaz u presumiranju te činjenice ili u njezinu formalnom utvrđivanju na temelju neuvjerljivih vještačenja koja se uvijek odnose na pitanje uračunljivosti, a sasvim iznimno i na pitanje postojanja poremećaja.

Pretpostavljanje postojanja poremećaja izazvanog porođajem uslijed kojeg majka ubija svoje dijete logičan je izbor suda, jer je doista teško shvatiti taj čin. On, naime, djeluje neprirodno, zastrašujuće, neshvatljivo. Upravo kroz čedomorstvo najjače dolazi do izražaja odstupanje od očekivane uloge žene - majka postaje ubojica vlastitog djeteta. Ovako značajno odstupanje od očekivane uloge, koje suci, a ni ostali, ne mogu shvatiti, najlakše je interpretirati na razini bolesti. Pored toga, patologiziranje odstupajućeg načina ponašanja je ujedno i najdjelotvorniji način sprječavanja postavljanja pitanja. Prihvaćanjem činjenice

¹⁵op. cit. u bilj. 13

poremećaja kao jedinog uzroka čedomorstva prenosi se krivnja na ženu i pri tome se u potpunosti zanemaruje pitanje odgovornosti drugih, prije svega oca djeteta, ali i odgovornosti cijelog društva. Prebacivanje uzroka ovog kaznenog djela na biološko područje dovodi do ignoriranja objektivnih faktora, što je u suprotnosti s kriminološkim spoznajama o etiologiji kriminaliteta.

Sasvim je jasno da je pravna fikcija o poremećaju kao isključivom uzroku čedomorstva u suprotnosti s realitetom. Naime, žene čine ovo djelo jer jedini izlaz iz svoje situacije nalaze u ubojstvu ili napuštanju djeteta. Glavni uzroci čedomorstva nalaze se u socijalnim, ekonomskim i drugim socijalno uvjetovanim okolnostima u kojima čedomorka živi, kao i u općem shvaćanju društvenog morala koji proizlazi iz običaja i stajališta sredine. Do čedomorstva dolazi samo (isključene su porođajne psihoze o kojima je već bilo riječi) u onim slučajevima u kojima dijete predstavlja problem u budućem životu. Pored ovih objektivnih, postoje i subjektivne okolnosti. Njih treba tražiti u posebnom emocionalnom stanju trudnice i roditelja, u konfliktu suprotnih misli, nagona, borbi motiva, straha od osude okoline, u osjećaju napuštenosti, bespomoćnosti. Samo splet egzogenih i endogenih činitelja može rezultirati ovim kaznenim djelom. Pri tome žena točno zna što čini, ali njezin umišljaj nije usmjeren na nanošenje patnje, štete djetetu, već prije svega na rješenje svoje bezizlazne situacije. Moguće je pretpostaviti da novorođenče ne identificira kao dijete - samostalno biće, već kao plod kojeg se davno abortusom trebala riješiti.

Slijedom navedenoga moglo bi se zaključiti:

Privilegij kod kaznenog djela čedomorstva ne proizlazi iz ili samo iz poremećaja uslijed porođaja, već i iz nedvojbene, ali javno još uvijek nepriznate činjenice da krivnja u izvršenju ovog djela nije samo na ženi. Stoga zakonsku definiciju treba upotpuniti i stanjima nužde, izazvanim teškom materijalnom situacijom, strahom i osjećajem bezizlaznosti. Na taj način sudska praksa bit će mnogo realnija i adekvatnija, a sudac će morati u svakom konkretnom slučaju utvrditi razloge koji su doveli do čedomorstva i argumentirati ih u obrazloženju kvalifikacije djela.

Jasno je da privilegij ne proizlazi samo iz navedenoga jer ovi dodani razlozi mogu se naći kod niza drugih kaznenih djela, s time što se mogu odraziti samo na vrstu i mjeru kazne. Naime, pored navedenih objektivnih i subjektivnih okolnosti, čedomorstvo u većoj ili manjoj mjeri uzrokuje i nagon za samoodržanjem. Pred ovim nagonom i pravo se "povlači", a to se iskazuje privilegiranjem djela. Na kraju, treba imati u vidu i činjenicu izrazite psihičke i društvene sankcije kod čedomorstva, koje "otupljuju" oštricu kaznenopravne reakcije.

Problematika čedomorstva - djela koje istovremeno izaziva užas i samilost, svoje rješenje treba više tražiti u području društvene brige za zaštitu materinstva i djece, pa će biti sve manje prisutna u kaznenom pravu.

Summary

DISORDER AS AN ELEMENT OF THE CRIME OF INFANTICIDE

In the majority of countries today, killing of a child by the mother during or shortly after the birth is considered a privileged murder and is punished less severely than other intentional killings. Although the motives for the easier punishment of this criminal act are very divergent, there prevail such legislative provisions according to which the privileged treatment of infanticide is based on the mother's postpartum depression as a special state of mind caused by the birth. Such legislative solution also exists in the Penal Code of the Republic of Croatia, and the text provides an analysis of the legislative provisions and their application in the case-law, with the concrete proposals *de lege ferenda*.

Key words: infanticide, postpartum disorder.

Zusammenfassung

SEELISCHE STÖRUNG ALS WESENTLICHES ELEMENT DER STRAFTAT KINDSMORD

In den meisten Ländern der Gegenwart wird die Tötung eines Kindes durch die Mutter bei der Geburt oder unmittelbar danach als privilegierter Mord betrachtet und milder als andere vorsätzliche Tötungsdelikte bestraft. Obwohl die Motive für die mildere Bestrafung dieser Tat sehr unterschiedlich sind, herrschen die Gesetzeslösungen vor, die den Kindsmord aufgrund einer seelischen Störung der Mutter infolge ihrer besonderen psychischen Situation, die durch die Geburt ausgelöst wird, privilegieren. Solche Lösung besteht auch im Strafgesetz der Republik Kroatien, so daß im vorliegenden Text die gesetzlichen Bestimmungen und ihre Anwendung in der Gerichtspraxis analysiert und konkrete Vorschläge *de lege ferenda* gemacht werden.

Stichworte: Kindsmord; geburtsbedingte seelische Störung.